

королевича Владислава // Сын отечества – 1842. – № 4. – С. 4-40.

9. Памятники истории Восточной Европы. Источники XV–XVII вв. Т. I. Книга сеунчей 1613–1619 гг. Документы Разрядного приказа о походе А. Лисовского (осень – зима 1615 г.). – М. – Варшава, 1995.

10. Папков А.И. Порубежье Российского царства и украинских земель Речи Посполитой. Конец XVI – первая половина XVII века. – Белгород, 2004.

11. Подлинные свидетельства о взаимных отношениях России и Польши преимущественно во время самозванцев. – М., 1834.

12. Полное собрание русских летописей. Т. XIV. – М., 1965.

13. Полное собрание русских летописей. Т. XXXIV. – М., 1978.

14. Разрядная книга 7125 года // Временник императорского Общества Истории и Древностей Российских. Кн. 3. – 1849.

15. Смирнов М.И. Смутные годы XVII века в Переяславле-Залесском. – М., 2004.

16. Соловьёв С.М. История России с древнейших времён. Кн. V. – М., 1990.

17. Станиславский А.Л. Гражданская война в России XVII в. – М., 1990.

18. Танков А.А. Историческая летопись курского дворянства. Т. I. – М., 1913.

19. Dzieduszycki M. Krótki rys dziejów i spraw Lisowczykow. T. I. – Lwów, 1843.

20. Korespondencje Jana Karola Chodkiewicza. – Warszawa, 1875.

21. Lisowski A.J. Relacja Aleksandra Józefa Lisowskiego z przebiegu wyprawy w głąb Moskwy w r. 1615-1616 // Przegląd Historyczno-Wojskowy. – 1938. – Т. X. – S. 50-255.

22. Tyszkowski K. Aleksandr Lisowski i jego zagony na Moskwę // Przegląd Historyczno-Wojskowy. – 1932. – Т. V. – S. 1-28.

23. Materiały do Życiorysu Aleksandra Lisowskiego // Przegląd Historyczno-Wojskowy. – 1932. – Т. V. – S. 102-104.

24. Wisner H. Lisowczycy. – Warszawa, 2004.

25. Wolff J. Senatorowe i Dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego. 1386-1795. – Kraków, 1885.

Зорін А. В. «Аспіди Лісовського» (1617-1618 pp.)

Стаття присвячена одному з найбільш відомих військових угруповань смутного часу-лісовським козакам (лісовчикам). Праця базується на російських та польських джерелах. Особливу увагу приділяється виступу лісовчиків під командуванням полковника Я.К. Ходкевича на північні землі в 1616 році і походу на Москву під керівництвом полковника С. Чаплинського в 1617-1618 роках.

Zorin A.V. «Serpents of Lisowski» (1616-1618)

This article is dedicated to one of the most famous military forces of Russian Time of Troubles – the Lisowski Cossaks (Lisowczycy). The work is based on the Russian and Polish sources. Special attention is paid to Lisowczyks campaign under colonel K. Chodkiewicz on the Severian lands in 1616 and expedition to Moscow under colonel S. Czaplinski in 1617-1618.

ГРОШОВИЙ ОБІГ НА ГЛУХІВЩИНІ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНЩИНИ

В статті описується різноманіття грошових монет Російської імперії та іноземних держав, поширених на території Глухівщини в період Гетьманщини, їх походження та історія вжитку.

Соціальний і національний гніт, переслідування православної церкви викликали на Україні невдоволення всіх верств українського суспільства, яке переросло у всенародну визвольну війну проти панування польської шляхти на чолі з Богданом Хмельницьким, у ході якої було підписано в серпні 1649 року Зборівський договір. За ним створювалася Українська козацька держава під назвою Гетьманщина у межах Київського, Чернігівського та Брацлавського воєводств. За адміністративно-територіальною реформою воєводства перетворилися на полки. Чернігівський полк охопив територію Чернігівського та Новгород-Сіверського повітів. До складу останнього входив Глухівський округ. «Березневі статті», підписані між Богданом Хмельницьким та московським урядом, у 1654 р. поклали початок входження Гетьманщини до складу Московської держави. У 1764 р. російською імператрицею Катериною II було скасовано гетьманство, в результаті чого перестала існувати Українська козацька держава. В процесі входження Гетьманщини до складу Російської імперії вона втягувалася в її внутрішній ринок, хоча торгівельні відносини існували і раніше.

Географічне положення сприяло поширенню на внутрішньому грошовому ринку Глухівщини російської монети. Підтвердженням цьому є Глинський скарб, знайдений за 16 км від м. Глухова на місці зруйнованого радянською владою у 1922 р. чоловічого православного монастиря Глинська пустинь.

Глинський скарб нараховує 294 срібні копійки та 6 свинцевих пломб (підробок). Попереднє дослідження Глинського скарбу вказує на те, що він складається зі срібних російських копійок та їх фракцій (полушок і денг) XVI - XVII ст. Тут також присутні 6 свинцевих пломб копійчаної форми та 16 так званих «мордовок». Як відомо з нумізматичної літератури, «мордовки» грубо копіювали допетровські монети. Вони виготовлялися із сірого металу, ймовірно з низькопробного срібла, й майже всі зустрічалися з проколотим отвором. Назва походить від одного з народів Поволжя. Написи на них зазвичай не читаються – це просто орнамент, складений із подібних на букви знаків. Їх виробництво на Поволжі викликало необхідність у звичних традиційних прикрасах для шії, одягу, яка стала відчутною у XVII – на початку XVIII ст., коли російська монета особливо зросла після

реформи Петра I (1698-1718), коли поряд із срібною в грошовий обіг Росії та Лівобережної України було введено круглу мідну копійку. Відомо, що срібні круглі копійки вагою 1,47-0,6 г карбувалися у Росії із 1710 до 1718 року включно. Г. Спаский вважав, що ці копії срібних російських копійок, яких завжди бракувало російській казні, особливо для окраїн, були неофіційним платіжним засобом у Сибіру та Поволжі. Як «мордовки» потрапили до Глинської пустині – невідомо. Можна припустити, що вони потрапили зі Сходу від паломників чи ченців, які поселилися в монастирі. Однак деякі види найбільш ранніх «мордовок» із якісного срібла можуть відноситися ще й до останніх часів Казанського ханства й правління Івана Грозного (1533-1584). Всі вони мають отвір. На одному боці викарбовано орнамент, на іншому зображено коня з вершником або без нього. У скарбі є 45 срібних копійок, на яких зображення майже стерті, що свідчить про тривалий термін їх використання. У Глинському скарбі є 4 монети Івана Грозного (1533-1584), 3 – Федора Іоановича (1584-1598), 20 копійок Бориса Федоровича Годунова, 6 монет Дмитра Івановича (1605-1606), 1 монета Василя Івановича Шуйського (1606-1610), 3 копійки Владислава Жигимонтовича (1610-1612), 1 копійка часів шведської окупації 1611-1617 рр., 16 монет царя Михайла Федоровича Романова (1613-1645), 28 копійок Олексія Михайловича (1645-1676), 35 копійок Федора Олексійовича (1676-1682), 11 монет Іоана V (1682-1696) та 22 монети старого типу Петра I Олексійовича (1682-1725).

Найбільше срібних копійок у скарбі припадає на період правління Федора Олексійовича (1676-1682), коли в умовах «Руїни» на Лівобережній Україні посилювався російський вплив і на ринок активно проникає російська срібна дрібна монета. Так на одній з добре збережених монет яйцеподібної форми з одного боку зображено царя верхи на коні зі списом у руці, з іншого є напис «Великий цар Фёдор Алексеевич».

Аналізуючи лицьове зображення на копійчаних та півкопійчаних монетах Глинського скарбу, можна дійти висновку, що на всіх монетах XVI-XVII ст. зображено стилізований образ правителя верхи на коні. Унизу для позначення продукції кожного монетного двору використовувалися спеціальні знаки: в Москві – о/М, с/М і букви М О; у Пскові – П С; у Новгороді – В/НО. На одному боці монет розміщена легенда, на якій вказано титул, ім'я та по-батькові московського князя чи царя, на іншому зображено вершника зі списом у руці [2, 81]. Також монети російських царів Михайла Федоровича, Олексія Михайловича і Федора Олексійовича були знайдені в 1896 р. в глухівському скарбі [1, 26].

У 1593 р. на Глухівщині було складено акт, у якому названо «денег двадцять три алтина да две

денги». Алтин – стара руська грошово-лічильна одиниця. Термін алтин походить від татарського слова (шість). Він виник на Русі одночасно з появою в обігу монети денги в останні десятиріччя XIV ст. Як одиниця грошової лічби, алтин дорівнював 6 денгам. Не виключено, що поява алтину пов'язана з виплатою данини татарським завойовникам. При розрахунках з ними він міг виконувати роль проміжної одиниці при переході з російської грошової системи. Хоча алтин не вкладався у систему рубля, на який йшло 200 денег (33 алтини і 2 денги складали рубль), зате три рублі містили 100 алтинів, що дозволяло користуватись ними при грошових розрахунках.

За царя Олексія Михайловича у 1654 р. алтин карбувався з міді, упродовж 1704-1726 рр. – зі срібла. Пізніше, у 40-х роках XIX ст., він відродивсь у вигляді мідної монети в 3 копійки.

Історичні документи вказують на те, що у Глухові були поширені й іноземні монети та севські чехи. Слід відмітити, що в договорі 1695 року, укладеному ігуменом Глухівського Петропавлівського монастиря Димитрієм Ростовським і російським майстром Матвієм Єфимовим на побудову кам'яного храму Св. Петра і Павла, вказується сума в 500 рублів російськими копійками й 630 рублів чехами [3, 6].

Чехами в Україні називали польські монети півтораки. Наприкінці XVII ст. було зроблено спробу вилучити з обігу іноземні монети, подібні до польської. Підготовка до її випуску проводилася ще за Олексія Михайловича за пропозицією українського гетьмана Івана Самойловича. Царський уряд прихильно ставився до проекту гетьмана й наприкінці 1675 року дозволив карбувати її у м. Путивлі. Однак виробництво монет із невідомих причин не було розпочате. Лише у 1686-1687 рр. вдалося випустити «чехи» на монетному дворі в Севську (тепер Орловська область). Штемпелі для них виготовляв Янко Гранковський, який спочатку служив на королівському монетному дворі у Львові, потім (1669-1673) підробляв для гетьмана Петра Дорошенка в с. Лисинці (на Київщині) польські «чехи», тобто півторагрошовики Яна Казимира з датою до 1662 р. севські чехи призначені були для обігу лише на Україні. На лицьовому боці монет було зображення російського двоголового орла під трьома коронами й напис, що містив початкові букви імен і титулів Івана й Перта Олексійовича (латиною), на зворотному зазначалась дата й місце карбування [4, 154].

Копійка – назва загальнодержавної російської монети, введеної в обіг з 1534 р., що становила $\frac{1}{100}$ рубля (карбованця). Спочатку вона називалася новгородською денгою або новгородкою, потім – «копейной денгой» або коротко «копійкою» (від зображення на ній «всадника с копьём»). Початкова вага копійки дорівнювала близько 0,68 г; далі її вага

почала знижуватись і на початку XVIII ст. становила вже близько 0,28 г. Карбування срібної копійки припинилося в 1718 р. Спроба пустити в обіг мідну копійку за Олексія Михайловича була невдалою, і лише Петро I увів її в обіг 1704 року.

Мідна копійка карбувалася з перервами до 1916 року [4, 90]. На території Глухівщини знайдені мідна копійка 1704 року Петра I; мідна монета номіналом 5 копійок, 1767 року карбування; мідні копійки 1788 року, 1855 року, 1875 та 1887 року; монети номіналом 2 копійки (мідні) 1894 та 1895 року карбування; також 3 копійки (мідні) 1893, 1894, 1896, 1897, 1898, 1899 років карбування.

Описуючи у своєму літописі поширення у Гетьманщині російських порядків за гетьмана Івана Брюховецького (1663-1668), Григорій Граб'янка детально характеризує нововведені грошові та натуральні податки, запроваджені у 60-х роках XVII ст. Він пише: «Брюховецький привіз із собою у всі головні міста України воевод великоруських, окрім давніх, оскільки в Києві, в Чернігові, в Переяславі та у Ніжині здавна (1654) були воеводи. А саме в Гадяч, у Полтаву, у Миргород, у Лубни, у Прилуки, у Стародуб, у Новгород, у Глухів, у Батури та в інші. А від тих воевод послані були прикажчики, тоді ж понаставляли ціловальників, тобто присяжних збирачів податків. Вони на торжищах та ярмарках від усякої проданої та купленої речі брали з козаків та селян податі. І так пильно ту справу робили, з таким рвінням, що ні одна копійка повз їхні руки не пройшла. З кожного плуга брали по вісім восьмачок жита та по п'ять золотих грошей (2,5копійки), з коня брали півкопи грошей (копа – лічильна одиниця в 60грошів) та восьмачку жита [5, 147].

У щоденнику генерального хорунжого Миколи Ханенка є ряд цікавих свідчень про ціни за товари та послуги у гетьманській столиці Глухові. Так 20 червня 1730 р. Ханенко записав у щоденнику: «За похорон утопленого человека дано 20 копійок, студентам інтермедіантам 1 рубль»; 22 липня – «За ковпак – 25 к., за хустку, що в Рожку, 20 к.»; 24 липня – «Дал за коня вороного 8 рублей Михайлу Цигану, заплатив же 3 рубля, а 5 мне осталось». 25 червня 1731 року він зробив новий запис: «Взял за коня білого, торгом до пробы, 8 рублей, у вїта новгородського Доморки. Мойсею Шевцю, комісару погарскому, дан конь гнедый в семи копах» [6, 147].

Слово «рубль» з'явилося у Новгороді в XIII ст. і стало назвою новгородської гривні (зливка срібла). Він був платіжною одиницею до середини XV ст. Його вага відповідала загальноприйнятій ваговій одиниці – гривні (204 г), з якої виготовлялося 200 монет (денег). Завдяки монетам рубль став розмінним, здатним задовольняти дрібні платежі. Однак розмінні монети похитнули його стійкість, бо вага монет поступово зменшувалася (200

монет важили вже значно менше 204 г). Внаслідок цього рубль перестав бути зливком, а зберіг лише лічильну функцію. Вага рубля з того часу – це вага визначеної кількості монет (200 денег до 1534 р., а потім 100 копійок). Після грошової реформи в 1534 р. (уніфікації грошової одиниці) рубль продовжував залишатися лічильною одиницею, але в ньому вже містилося 100 реальних монет – копійок (новгородок). Вагу рубля становила вага 100 копійок 68 г у 1534 р.; на початку XVII ст. вага 100 коп. знизилась до 48 г). У 1654 році за царя Олексія Михайловича вперше були випущені реальні срібні монети – рублі, перекарбовані з талерів (на монеті вперше був поміщений напис «рубль»). Проте рубль в 1654 р. був неповноцінною монетою, бо вмщував менше срібла, ніж 100 срібних копійок. Фактично його вартість дорівнювала 64 копійки. У 1655 р. уряд відмовився від випуску неповноцінного рубля й продовжував карбувати срібні копійки попередньої ваги.

Нова грошова реформа, яку здійснив Петро I на початку XVII ст., в основу першої в світі десяткової монетної системи поклала рубль, що ділився на 100 копійок. З 1704 р. систематично випускалися рублі вагою близько 28 г. У 1764 р. вміст срібла знизився до 18 г і залишався таким до 1915 р.

Імператриця Анна Іоанівна нагородила Данила Апостола орденом Святого Олександра Невського та дарувала йому «на уряд» 1400 дворів посполитих та рангових маєтностей і 600 рублів на утримання лікарень та аптек у Глухові [7, 90].

У 1791 р. вийшов новий Указ, яким імператриця (Катерина II) наказала «розібрати в Глухові Михайлівську церкву та Успенський собор дівочого монастиря», що постраждали від пожежі 1784 р. й були закриті Указом 1786 року. Вона не забула вказати використати цеглу: «а материалы от церквей употребить в пользу нового собору». Того ж року до Глухова надійшло 10 тис. рублів. Будівництво Троїцького собору в Глухові було завершено після того, як у 1800 р. на цю справу Царським урядом було виділено ще 13 тис. рублів.

На шпальтах журналу «Черниговские Епархиальные Известия» та його додатку за 1871 р. подаються різні повідомлення, подяки, нариси тощо. В одному з них читаємо: «Надворному раднику Дмитру Лазаревичу за збільшення гаманцевого збору, пожертвування повного священничого вбрання, 350 рублів грошима та особисте піклування за будівництво церкви в цьому 1870 р. оголошено Благословення Святішого Синоду» [8, 83].

Влітку 1825 р. в Заруцькому зупинялася дружина Імператора Олександра I Єлизавета Олексіївна. Цариця пожертвувала Глинській пустині 3000 крб. цілкових [8, 173]. Під 1724 р. Я.Маркевич записав у своєму щоденнику: «У Василя Дейнеки отобравши 30 рублей, з тих то грошей 20 талер дал Адамові, а

30 талер ко мне сюда привезл» [9, 60].

Крім монет Московського царства, на території Глухова ходила й іноземна валюта. Талер – велика срібна монета, найменування якої походить від другої частини назви чеського міста Йоахімстала, де вона була вперше випущена. У зв'язку із знеціненням срібних грошів виникла потреба створення повноцінної великої срібної монети. Ріст видобутку срібла й більш досконала техніка карбування дозволяла це здійснити. Перші такі монети почав карбувати в 1484-1486 рр. ерцгерцог Сигізмунд у Тиролі. Талери завозились у Російську державу й відомі були як «ефимки» (людські, крижові, левкові, папагопи). Срібло талерів використовувалося для карбування російських монет. Зарубіжні талери також брали участь у грошовому обігу Речі Посполитої. На території Глухівського району у 1896 році був знайдений скарб до складу якого входили талер Марії Терезії 1780 р., а також брабантські, утрехтські, комп'єнські, вестфальські талери.

Талер Марії Терезії (1740-1780) – найбільш поширена срібна австрійська монета в арабських країнах й Ефіопії. Карбувалася вона з 1753 року з портретом імператриці Марії Терезії (звідси і назва). Вміст чистого срібла становив 23,386 г 900-ї проби. Після смерті Марії Терезії довгий час тривав випуск такого самого талера не лише в Австрії, причому завжди на ньому розміщувався рік смерті Марії Терезії – 1780. У деяких країнах талер був у обігу аж до найновіших часів (в Ефіопії до 1950 р., Йємені до 1965 р.)

У XIII– XIV ст. поряд з карбованцем виникло залежне від нього поняття полтина, яке означало половину від його вартості. Полтина була реальною платіжною одиницею, про що згадується в літописах («розрублений на дві рівні половини зубилом рубль (зливок) давав дві полтини»). У XV – на початку XVI ст. полтина вживалась як допоміжне поняття, яке доступно виражало суму 100 денег (піврубля) без допомоги алтина й денги (Полтина = 16 алтинам + 4 денги). Назва вперше з'явилася на мідній монеті в 1654 р. («Мідний ефімок», ½ крб.), пізніше в 1707 році – на срібній монеті Петра I вартістю 50 копійок. Наприкінці XIX ст. назва полтинник зникає, а номінал зазначається як 50 копійок. На Глухівщині знайдені срібна полтина 1768 р., 1896 р., 1897 р., 1899 р.

У с. Заруцькому Глухівського району була знайдена полушка Петра I.

Полушка – срібна монета, яка карбувалася з XV ст. (полуденга) і дорівнювала ½ московської або ¼ новгородської денги. Після реформи 1534 р. дорівнювала ¼ копійки (0,68г: 4-0,17г срібла). Останні срібні полушки були випущені упродовж 1613-1645 рр. З 1700 до 1810 рр. карбувалися з деякими перервами мідні полушки з написом «полушка», а з 1839 р. – «¼ копійки» аж до 1916 року.

Денга (термін східного походження) – срібна російська монета XIV-XVIII ст., карбування якої розпочалося в Москві наприкінці XIV ст., а від XV ст. – і в інших руських князівствах (у Новгороді з 1420 р.). Спочатку з гривенки срібла (204 г) карбували 200 денег, які становили московський лічильний рубль (двохсотденежний).

Уніфікацію російської монетної системи здійснила реформа 1534 р. Відтоді карбувалася нова загальнодержавна срібна монета, удвічі важча від денги Новгорода, яка пізніше одержала назву «копійки» (від зображення на ній вершника зі списом); денга московская (московка) або коротко «денга», яку називали також «сабельной» або «мечевой денгой» (від зображення на ній вершника з шаблею) і полушка, що дорівнювали половині денги і ¼ новгородки. З гривенки срібла карбовано 300 копійок вагою близько 0,68 г і 600 денег вагою близько 0,34 г кожна. Отже, новгородка дорівнювала 2 московкам (денгам). Таким чином, з 1534 року 100 новгородок (копійок) становили московський лічильний рубль.

Пізніше копійка витіснила з обігу денгу, карбування якої з часом припинилося. Але народ ще й у XVII ст. вів рахунок на «денгу», називаючи копійку двома денгами. Поява копійки заклала основу для майбутньої російської десяткової монетної системи. З початку XVIII ст. карбувалася мідна денга, яка в 1849-1867 рр. мала назву «денежка», а далі – ½ копійки. На території Глухівщини знайдені денга 1731, 1738, 1798, ½ копійки – денга 1898 р.

Глинський скарб та монети, розглянуті нами, мають велике значення для сучасної історичної та нумізматичної науки, для виявлення економічних зв'язків Глухівщини з іноземними державами цього періоду. Об'єктивний аналіз грошового обігу даного етапу переконливо доводить, що на території нашого краю у період Гетьманщини (1648-1764 рр.) на ринку зростає кількість російських срібних та мідних монет: монета денга, полтина, копійка, рубль. Зменшується кількість ходіння монет іноземних держав, зокрема талера. Це був результат політики щодо обмеження прав Гетьманщини та втягнення її економіки в загальноросійський ринок з боку російських царів Олексія Михайловича (1645-1676) та Петра I (1682-1725). Після остаточної ліквідації автономії українських земель, що входили до складу Московської держави, у грошовому обігу Глухівщини представлені тільки російські гроші.

Посилання

1. Белашов В.І. Глухів – столиця Гетьманщини (До «Глухівського періоду» історії України (1708-1782рр.). – Глухів: РВВ ГДПУ, 2005.

2. Олійник В.І. Монетний скарб першої половини XVII ст. // Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції (секція археології). – Кам'янець-Подільський, 1985.

3. Задко В. О деньгах и кладах В.О. // Соборный майдан,

2004. – №5.

4. Зварич В.В. Нумизматический словарь. – Л., 1978.
5. Король К.Ю. (укладач). Історія України. Документи і матеріали. З літопису Григорія Граб'янки. – К., 2001.
6. Ханенко М. Дневник генерального харужаго Миколая Ханенка 1727-1753 г. – К., 1884.
7. Деркач А.Л. Глухів – Гетьманська столиця. – К., 2000.
8. Ткаченко В.Ю. Православна Глухівщина. – Київ, 2001.
9. Маркович Я. Дневник генерального подскарбия Якова Марковича (1717-1767 г.). – К., 1893.

Армен А.Э. Денежное обращение на Глуховщине в период Гетманщины

В статье рассматривается разнообразие денежных монет Российской империи, иностранных государств, распространенных на территории Глуховщины в период Гетманщины, их происхождение, пути хождения.

Armen A.Ye. Money turnover on the Hlukhivshchyna at the period of the Hetmanschyna

The variety of the money of the Russia empire and foreign countries that were widen on the Hlukhivshchyna territory at the period of the Hetmanschyna, their origin and using are showed in the article.

Р.А. Желєзко

НІЖИНСЬКИЙ КОЗАЦЬКИЙ ПОЛК ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ГЕТЬМАНЩИНИ (1648-1657 рр.): ЛИТОВСЬКИЙ, РОСІЙСЬКИЙ І ШВЕДСЬКИЙ ВЕКТОРИ

У даній статті на основі краєзнавчих, документальних та монографічних праць зроблено спробу проаналізувати основні напрямки зовнішньополітичної діяльності Гетьманщини часів Б. Хмельницького (1648-1657 рр.) крізь призму участі в них представників Ніжинського козацького полку. Особлива увага звернена на причини, особливості та наслідки дипломатичних відносин України з Великим князівством Литовським, Московською державою та Шведським королівством; роль в цих процесах ніжинського полковника Івана Золотаренка (1652-1655 рр.) і його оточення. Автором розглянуто плани російського та шведського урядів відносно молодого Козацької держави та викликані ними, перш за все, українсько-російські міждержавні протиріччя.

Поряд з вивченням загальних тенденцій в історії України XVII-XVIII ст., останнім часом все більшої ваги починає набирати дослідження регіональної історії тих чи інших земель в означений період. Так, досить важливими з політичної, економічної та культурної точок зору в роки правління гетьмана Б. Хмельницького були терени Ніжинського козацького полку – найбільшого полку Гетьманщини 1648-1654 рр., де проживала третина всього населення тогочасної України [11, 3]. Ніжинський полк належав до новостворених козацько-шляхетських полків і, як відзначають політологи, мав особливу позицію стосовно багатьох внутрішньо і зовнішньополітичних питань.

Розгортання національно-визвольної війни українського народу проти польсько-шляхетського панування поставило перед гетьманом Б. Хмельницьким проблему визнання права українців на державу та закріплення її позицій на звільнених територіях. Гетьман розумів, що здолати Річ Посполиту та здобути юридичне визнання Гетьманщини можливо лише при сприянні іноземних держав. З цією метою протягом 1648-1657 рр. він установив дружні дипломатичні відносини з 13 країнами Європи та Азії, головним завданням яких був пошук союзника у війні проти Речі Посполитої. Активними учасниками даних відносин були як гетьманська адміністрація, так і представники полкової старшини на місцях. Так, представники Ніжинського полку, що безпосередньо межував з білоруськими та російськими землями, постійно здійснювали важливі зовнішньополітичні завдання Чигирини, пов'язані з даним регіоном.

Одним із головних завдань старшини Чернігівського та Ніжинського полків було послаблення могутності Речі Посполитої з середини шляхом виведення з війни Великого князівства Литовського та заручення підтримкою білоруського населення. Вже в листі ніжинського полковника П. Шумейка до старости гомельського, датованого 17 серпня 1648 р., ми знаходимо свідчення про бажання Гетьманщини мати мир з литовською та білоруською шляхтою. П. Шумейко пояснює старості гомельському причини перетину козаками їхнього спільного кордону, посилаючись на стан війни з польськими панамі, та повідомляє, що надалі гетьман буде дотримуватись непорушності українсько-литовських кордонів. «Тепер же, отримавши наказ від його мості пана Богдана Хмельницького гетьмана Війська його королівської мості Запорізького, щоб ми з вашими вельможностями не важилися воювати... Цей універсал разом з листом, від самого його мості пана Хмельницького відсилаємо до вельможного його мості пана хорунжого Великого князівства Литовського. Самі ж, звичайних кордонів пильнуючи, низько б'ємо чолом» [8, 18].

Проте уникнути війни з литовською армією гетьману Б.Хмельницькому не вдалося. Всі спроби чернігівської та ніжинської старшини утримати Я. Радзивілла від походу на Україну завершилися поразкою. Так, у червні 1651 р. до табору литовського князя Я. Радзивілла, що був розташований біля північного кордону Гетьманщини, прибуло посольство від чернігівського полковника Мартина Небаби, чийм завданням було зупинити просування литовського війська на Україну і не допустити його з'єднання з польською армією Яна II Казимира.

Козацьке посольство на чолі з Степаном Пободайлом намагалось утримати Я. Радзивілла від походу на Україну, але литовський князь і слухати не хотів, оскільки був розлючений через побиття